

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ В ТУРЕЧЧИНІ

Статтю присвячено проблемі розвитку професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині. Визначено основні підходи науковців до періодизації історії вищої освіти, професійної підготовки та системи освіти в країні. На основі аналізу існуючих підходів розроблено періодизацію історії туристської освіти в Туреччині. Виявлено, що кожний із шести періодів характеризується поступовим переведенням професійної підготовки туристських кадрів на якісно новий рівень, від професійних курсів до академічного рівня.

Постановка проблеми. Процес становлення та розвитку міжнародної індустрії туризму є безпосереднім свідченням підвищення рівня життя та доходів громадян різних країн світу. Провідні фахівці туристської справи вказують на складну природу сучасного світового туризму як суспільного феномена, що виникає та розвивається за умов благополуччя населення. Основні показники вітчизняної сфери туризму не дозволяють віднести Україну до країн з високим рівнем життя. Показники щорічних прибуттів іноземних гостей, доходів від туризму, внутрішніх туристських потоків та навіть кількості виїздів українців з метою відпочинку порівняно з провідними країнами світу є дуже незначними. Це свідчить про наявність проблем у сфері вітчизняного туризму. До основних перешкод на шляху розвитку можна віднести недостатню підтримку туристської сфери з боку держави, відсутність плідної та ефективної співпраці владних структур з приватним сектором, нерозвиненість інфраструктури та необхідної транспортної мережі, недостатню забезпеченість галузі кваліфікованими кадрами.

Питання забезпечення туристського сектору фахівцями є одним із найважливіших з огляду на те, що саме підготовлені трудові ресурси виступають в якості рушійної сили в будь-якій сфері діяльності. З метою вирішення питання підготовки туристських кадрів є сенс звернутися до прогресивного досвіду тих країн, які відзначилися на світовій арені в якості успішних туристичних напрямів. Однією із таких країн є Туреччина, що пропонує якісне та швидке обслуговування за відносно доступними цінами. Індустрія туризму країни постійно поповнюється кваліфікованими кадрами, рівень підготовки яких дозволяє успішно працювати в умовах ринку, що змінюється. Турецький туристичний продукт відповідає запитам сучасного представника середнього класу українського населення.

Рекомендації щодо реалізації провідних ідей позитивного досвіду Туреччини в області професійної підготовки вітчизняних фахівців сфери туризму мають базуватися на наукових засадах, що вказує на необхідність проведення глибокого аналізу сучасного стану системи туристської освіти в Туреччині. Сучасна ситуація є результатом процесу становлення та тривалого розвитку явища. Тому з метою проникнення в сутність досліджуваного питання виявляється доцільним звернутися до історичних аспектів розвитку туристської освіти в Туреччині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми розвитку системи освіти в Туреччині досліджували російські, зарубіжні та, зокрема, турецькі вчені Т. Коротько, К. Салімова, С. Ада (S. Ada), К. Айтач (K. Aytaç), Р. Будак (R. Budak), З. Варлі (Z. Varlı), А. Вілер (A. Wheeler), М. Ергюн (M. Ergün), Х. Метц (H. Metz), А.-М. Нол (A.-M. Nohl), З. Нурдан Байсал (Z. Nurdan Baysal), Д. Фретвелл (D. Fretwell), І. Шварц (İ. Schwarz). Питання розвитку професійної освіти в Туреччині висвітлено в роботах таких науковців, як М. Сойлемез, Д. Атлай Ишик (D. Atlay Işık), Е. Булут (E. Bulut), А. Гюльдем Джеріт (A. Güldem Cerit), Р. Гюнюлю (R. Günlü), А. Дікіджі (A. Dikici), С. Йорюк (S. Yörük), Н. Нейішчи (N. Neyişci), А. Уйсал (A. Uysal), Т. Финдик (T. Fındık), І. Шахін (İ. Şahin). Проблема розвитку вищої освіти в Туреччині вирішувалася в роботах А. Газізової, Г. Баскан (G. Baskan), І. Дорамаджи (İ. Doğramacı).

Огляд наукової літератури свідчить про достатню розробленість питання розвитку освіти в Туреччині. Поряд із цим історія туристської освіти в Туреччині ще не розглядалася в рамках спеціальних досліджень.

Окремі аспекти розвитку професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині висвітлено в роботах таких зарубіжних та, зокрема, турецьких дослідників, як Дж. Авджикурт (C. Avcıkurt), С. Бойюкйилмаз (S. Böyükülmez), А. Даадевірен (A. Dağdeviren), С. Еврен (S. Evren), Т. Кирлі (T. Kırılı), П. Озтін (P. Öztin), А. Олджай (A. Olcay), С. Роней (S. Roney), Ф. Сари (F. Sari), М. Ташкин (M. Taşkın), Т. Туїлуолу (T. Tuyluoğlu), К. Хсю (C. Hsu).

Часткове висвітлення питання еволюції туристської освіти в Туреччині в роботах зарубіжних та турецьких науковців та відсутність жодного педагогічного дослідження з цієї тематики з боку вітчизняних та російських вчених є підставою для проведення огляду історичного розвитку професійної підготовки турецьких кадрів туристського профілю.

Метою наукової статті є вивчення історії розвитку професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині. Відповідно до мети були поставлені наступні завдання дослідження: представити періодизацію

історії туристської освіти в Туреччині; охарактеризувати етапи розвитку професійної підготовки туристських кадрів в Туреччині.

Ключовим поняттям нашої наукової розвідки виступає "професійна підготовка фахівців сфери туризму". Під "професійною підготовкою фахівців сфери туризму" будемо розуміти підготовку, орієнтовану на розвиток у особи навичок, набуття нею знань та установок, необхідних для успішної професійної діяльності у сфері туризму в умовах сучасності. Міркування з приводу формулювання зазначеного поняття приведено в попередніх дослідженнях автора [1: 204-205].

Вирішення проблеми періодизації історії туристської освіти в Туреччині потребує вивчення авторських позицій щодо викладення фактичного матеріалу з цього питання. Проведений аналіз вказує на наявність загальних рис, що полягають у наданні основних фактів розвитку освіти в туризмі. Однак, жоден з дослідників не представив власної періодизації історії професійної підготовки туристських кадрів в Туреччині. Тому методологічно виправданим буде рішення щодо застосування періодизації вищого порядку. Виходячи з цього, звернемося до періодизації історії вищої освіти в Туреччині.

Серед робіт з історії вищої освіти в Туреччині періодизація її розвитку представлена лише в роботі Г. Баскана (G. Baskan). Покладаючи в основу періодизації критерій політичних змін в турецькому суспільстві, науковець виділяє два періоди: 1) Період Османської імперії або дореспубліканський період (до 1923 року); 2) Республіканський період (1923 – сьогодення) [2]. За результатами вивчення інформаційних джерел з історії розвитку туристської освіти в Туреччині відомо, що в дореспубліканський період було здійснено лише перші кроки в цій сфері, в той час коли значна кількість важливих подій в області туристської освіти припадає на республіканський період. Це вказує на нерівноцінність зазначених історичних періодів при їх застосуванні до освіти в туризмі та підтверджує недоцільність використання зазначеної періодизації.

Розглянемо еволюцію професійної освіти в Туреччині з метою запозичення прийнятної періодизації. Турецькі дослідники історії професійної освіти (А. Дікіджі (A. Dikici), С. Йорюк (S. Yörük), Н. Нейішчи (N. Neişçi), А. Уйсал (A. Uysal), Т. Финдик (T. Findik), І. Шахін (İ. Şahin) демонструють єдиний підхід до періодизації, виокремлюючи по аналогії з Г. А. Басканом два періоди: 1) Період Османської імперії; 2) Республіканський період [3: 12: 299-312]. Виходячи з вищенаведених аргументів, ця періодизація також не може бути застосована до історії туристської освіти в Туреччині.

Невідповідність зазначених етапів еволюції професійної підготовки кадрів для сфери туризму спонукає нас звернутися до періодизації більш високого порядку – історії розвитку системи освіти в Туреччині. Аналіз авторських позицій, представлених в сучасній літературі, дозволяє виділити три підходи до періодизації історії турецької освіти.

Представники першого підходу пропонують виділити два відомі періоди (С. Ада (S. Ada), Р. Будак (R. Budak), М. Ергюн (M. Ergün), З. Нурдан Байсал (Z. Nurdan Baysal): 1) Період Османської імперії; 2) Республіканський період [4].

Другий підхід до періодизації еволюції освіти в Туреччині пов'язаний з точкою зору німецького науковця А.-М. Нола (A.-M. Nohl) [5], який вказує на недосконалість форми періодизації з виділенням періоду до та періоду після заснування Турецької Республіки. Автор підкреслює, що проголошення Республіки вважається переломним моментом в історії освіти Туреччини, коли національна система освіти була створена вперше. Але зазначена форма періодизації ґрунтується, передусім, на думці самого засновника Республіки Мустафа Кемаля та не виокремлює ті визначні події в області освіти, що відбувалися в подальшій історії [5: 16]. А.-М. Нол пропонує альтернативний варіант періодизації, розглядаючи історичний контекст в такому об'ємі, що дозволяє зрозуміти процес становлення та розвитку системи освіти в Туреччині. Покладаючи в основу періодизації критерії політичних та соціально-економічних змін в суспільстві, науковець виокремлює чотири періоди: 1) Спадок Османської імперії у відношенні системи освіти (1800-1923 рр.), що демонструє наступність між останнім періодом Османської імперії та раннім періодом Турецької Республіки; 2) Період ранніх республіканських реформ: націоналізація та секуляризація освіти (1923-1950 рр.); 3) Період відродження ісламу, кількісного розширення та продовження модернізації (1950-1980 рр.); 4) Період неолібералізації та глобалізації (1980-2008 рр.).

Досить близькою до позиції А.-М. Нола виявляється точка зору турецького дослідника З. Варлі (Z. Varli) [6], який представляє третій підхід до періодизації історії освіти в Туреччині. Спираючись на критерії політичних, соціально-економічних та культурних змін в суспільстві, а також цільові функції освіти на різних етапах розвитку, автор розглядає еволюцію освіти з періоду реформ (Танзимата) в Османській імперії: 1) Період Танзимата (1839-1876 рр.); 2) Перехід від Монархії до Республіки (1878-1923 рр.); 3) Пошук нової культури (1923-1950 рр.); 4) Від схоластичної до соціальної освіти (1950 – сьогодення).

Аналізуючи представлені підходи до періодизації з точки зору їх застосування до еволюції професійної туристської освіти в Туреччині, варто наголосити на суттєвій розбіжності між першим підходом, з одного боку, та другим і третім підходами, з іншого боку. Обмеженість першої позиції обумовлена урахуванням лише одного критерію для періодизації, пов'язаного з різкою зміною життя в країні завдяки перетворенням політичного характеру. В свою чергу, другий і третій підходи відображають близькі за своєю сутністю позиції авторів. Науковці покладають в основу періодизації декілька критеріїв, що дозволяють прослідкувати певні трансформації в процесі розвитку турецької освіти. Еволюція освіти за А.-М. Нолом супроводжується впливом зовнішніх політичних і соціально-економічних факторів, а також внутрішніх факторів, представлених цілями

освіти на різних етапах розвитку країни. Турецький дослідник З. Варлі до визначених критеріїв додає критерій культурних змін в турецькому суспільстві, відносячи трансформації в системі освіти до рівня пошуку нової культури. Звісно, що урахування факторів впливу на систему освіти та виділення декількох відносно невеликих за тривалістю періодів дозволяє знайти точки зіткнення еволюції освіти з визначними фактами розвитку професійної підготовки туристських кадрів в Туреччині.

Спираючись на вищенаведені аргументи та з огляду на недоцільність застосування першого підходу до періодизації історії туристської освіти в Туреччині, здійснимо спробу щодо використання ідей Нола А.-М. та Варлі З. (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Співвідношення періодизації історії освіти в Туреччині з фактами розвитку професійної підготовки кадрів для сфери туризму

Історія туристської освіти в Туреччині у світлі періодизації розвитку системи освіти за А.-М. Нолом.	Історія туристської освіти в Туреччині у світлі періодизації розвитку системи освіти за З. Варлі.
1) Спадок Османської імперії у відношенні системи освіти (1800-1923 рр.) До 1890 року ніяких подій у сфері туристської освіти Туреччини не відбувалося [7: 18].	1) Період Танзимата (1839-1876 рр.) До 1890 року ніяких подій у сфері туристської освіти Туреччини не відбувалося [7: 18].
2) Період ранніх республіканських реформ: націоналізація та секуляризація освіти (1923-1950 рр.) З 1923 до 1953 року туристська освіта здійснювалася у вигляді курсів для підготовки гідів, що проводилися приватними туристськими асоціаціями [8]. Професійна підготовка кадрів для сфери туризму знаходилася на стадії зародження, тому не стала об'єктом впливу націоналізації та секуляризації.	2) Перехід від Монархії до Республіки (1878-1923 рр.) В період після закінчення епохи Танзимата до проголошення Республіки відбулося лише прийняття Правил "Про надання послуг туристського перекладача" в 1890 році [9: 41].
3) Період відродження ісламу, кількісного розширення та продовження модернізації (1950-1980 рр.) В період з 1953 до початку 1980-х років відбувався бурхливий розвиток якісних та кількісних показників освіти у сфері туризму. Аналіз визначних подій цього часу вказує на необхідність виділення декількох історичних періодів. До початку 1980-х років сформувалася сучасна структура туристської освіти [7: 19-20].	3) Пошук нової культури (1923-1950 рр.) З 1923 до 1953 року туристська освіта здійснювалася у вигляді курсів для підготовки гідів, що проводилися приватними туристськими асоціаціями [8]. Пошук сучасної культури відбувався під впливом революції в Туреччині, що проголосила створення нового турецького суспільства на основі оновленої світської освіти [6: 98]. В цьому контексті виявляється неможливим розглядати туристську освіту, яка знаходилася на етапі зародження.
4) Період неолібералізації та глобалізації (1980-2008 рр.) Після 1984 року і до сьогодні відбувається процес модернізації та глобалізації професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині.	4) Від схоластичної до соціальної освіти (1950 – сьогодні). В період з 1953 до початку 1980-х років відбувався бурхливий розвиток якісних та кількісних показників освіти у сфері туризму. Аналіз визначних подій цього часу вказує на необхідність виділення декількох історичних періодів. До початку 1980-х років сформувалася сучасна структура туристської освіти [7: 19-20]. Після 1984 року і до сьогодні відбувається процес модернізації професійної підготовки фахівців сфери туризму. Але, варто зазначити, що освіта в туризмі ніколи не носила схоластичний характер. З моменту становлення вона є ознакою світського суспільства.

За результатами проведеної роботи справедливим є висновок щодо недоцільності використання форми періодизації німецького дослідника А.-М. Нола та турецького науковця З. Варлі при викладенні історії розвитку туристської освіти в Туреччині. Найменування зазначених періодів та їх часові межі лише частково співпадають з фактичними подіями у сфері підготовки туристських кадрів.

Отже, виходячи з того, що жодна з пропонованих періодизацій не спроможна відобразити сутності досліджуваного питання та урахувуючи основні ідеї дослідників щодо формування періодів в еволюції турецької освіти, запропонуємо власну періодизацію історії туристської освіти в Туреччині. Запропонована теоретична розробка не претендує на статус загальноновживаної та сформована лише для розв'язання конкретного завдання дослідження: аналізу фактичного матеріалу з історії розвитку професійної підготовки фахівців туристської галузі в Туреччині.

В основу періодизації покладемо критерії політичних, соціально-економічних змін в суспільстві, цільові функції освіти на різних етапах розвитку. Обрані критерії дозволяють охопити та об'єктивно представити події політичного, соціально-економічного характеру, зміни в системі освіти, що обумовили розвиток туристської освіти (див. табл. 2).

Таблиця 2.

Періодизація історії туристської освіти в Туреччині

№ з/р	Період	Назва періоду	Роки
1.	Перший період	Передісторія туристської освіти	1890-1923 р.
2.	Другий період	Зародження освіти в туризмі	1923-1953 рр.
3.	Третій період	Розвиток туристської освіти	1953-1961 рр.
4.	Четвертий період	Переведення туристської освіти на рівень професійної школи	1961-1965 рр.
5.	П'ятий період	Переведення туристської освіти на університетський рівень	1965-1984 рр.
6.	Шостий період	Підвищення якості та розширення освіти в туризмі	1984-сьогодення

Процес розвитку професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині характеризується суттєвими трансформаціями, що пов'язані з переведенням освіти в туризмі з рівня професійних курсів до середньої професійної школи, а потім і до академічного рівня.

Перший період – Передісторія туристської освіти (1890-1923 рр.). Перші події у сфері підготовки туристських кадрів відбулися ще за часів Османської імперії в Анатолії. До 1890 року жодних угод або правил в цій області освіти не приймалося. У зв'язку з появою перших гідів-перекладачів виникла необхідність регулювання їх діяльності. Так, 29 жовтня 1890 року було введено в дію Правила № 190 "Про надання послуг туристичного гίδα-перекладача" ("Seyyahine Tercümanlık Edenler Hakkında Tatbik Edilecek" 190 Sayılı Nizamname), що висували певні вимоги до підготовки гідів. Деякі громадяни, які володіли іноземною мовою, зробили кар'єру в якості гίδα-перекладача [9: 41].

Перший період в історії підготовки кадрів для сфери туризму характеризується впливом туристичної діяльності на ринок праці, де сформувалася потреба в послугах гідів-перекладачів. Цей економічний фактор викликав необхідність політичного регулювання в області освіти.

Другий період – Зародження освіти в туризмі (1923-1953 рр.). Після 29 жовтня 1923 року в житті країни відбулися кардинальні перетворення, пов'язані з ліквідацією Османської імперії та проголошенням Турецької Республіки. Перехід від ісламізму до світської держави позначився на всіх сферах життя турецького суспільства, в тому числі на освітній діяльності.

Істотною подією в області туристської освіти визнається створення Асоціації мандрівників (Seyyahin Cemiyeti) в 1923 році, яка після деяких трансформацій отримала нову назву – Туристичний та автомобільний клуб (Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü) [8]. Ця організація відкрила перші курси з підготовки туристичних гідів, займалася публікацією матеріалів освітнього характеру.

В 1925 році було прийнято Указ № 1730 "Про туристичних гідів-перекладачів" ("1730 Sayılı Seyyah Tercümanları Hakkında Kararname"), згідно з яким певну відповідальність у цій сфері було покладено на муніципалітети. Тобто регулювання діяльності туристичних гідів здійснювалося на місцевому рівні з урахуванням специфіки місцевості [7: 18].

В межах другого періоду в еволюції туристської освіти можна прослідкувати причинно-наслідковий зв'язок між початком розвитку туристичної діяльності в країні та збільшенням уваги державних і приватних структур до питань підготовки кадрів для сфери туризму.

Третій період – Розвиток туристської освіти (1953-1961 рр.). Професійна туристська освіта як частина системи загальної освіти розпочала свій розвиток з 1953 року, коли за підтримки Міністерства освіти (Millî Eğitim Bakanlığı) і Міністерства культури та туризму (Kültür ve Turizm Bakanlığı) на базі торгових середніх шкіл Анкари й Ізміра було відкрито регулярні короточасні сертифікаційні професійні курси з туризму [10: 15]. На додаток до цих офіційних курсів деякі туристські асоціації продовжували проводити підготовчі семінари (семінари-тренінги) для гідів [11: 285]. Так, в 1955 році в Стамбулі, а в 1960 році в Ізмірі було відкрито курси з підготовки туристичних гідів [12: 32]. З метою розвитку ресторанної справи в Туреччині на початку 1950-х років в Анкарі та Стамбулі проводилися періодичні курси за двома напрямками – офіціанта та повара [13: 11]. Ці події відбулися в рамках підготовки до планового періоду в економіці країни. Поступово протягом наступних 30 років було розроблено різні форми навчання у сфері туризму [10: 15].

Важливою характеристикою третього періоду в історії розвитку туристської освіти в Туреччині є переведення питань професійної підготовки кадрів для сфери туризму на міністерський (тобто загальнодержавний) рівень. Усвідомлюючи необхідність забезпечення туристської сфери кваліфікованими робітниками, розвитком туристської освіти в цей час займаються як державний, так і приватний сектори.

Четвертий період – Переведення туристської освіти на рівень професійної школи (1961-1965 рр.).

Починаючи з 1960 року на фоні всебічного заохочення, легітимізації та пропаганди туризму в Туреччині, уряд розпочав інтенсивну роботу над проблемою підготовки робочої сили для туристської галузі. В 1961-1962 навчальному році почала функціонувати перша школа гостинності в Анкарі (Otelcilik Okulu), на базі якої робочі кадри середнього рівня здобували формальну освіту. Протягом першого року існування установи навчання в школі тривало 2 роки, і вже в 1963-1964 навчальному році термін підготовки було подовжено до 3 років. Управління діяльністю цього навчального закладу займалося Головне управління (дирекція) комерційної освіти (Ticaret Öğretimi Genel Müdürlüğü), яке пізніше отримало назву Головного управління комерційної та туристської освіти (Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü). Згідно закону № 2765 від 1935 року всі витрати на утримання професійних середніх шкіл покривала держава [14: 9, 12, 14].

Підкреслюючи той факт, що середня шкільна освіта в області туризму та гостинності цілком відповідає потребам ринку праці, Рада народної освіти (Milli Eğitim Şurası) як вищий консультативний орган при Міністерстві освіти (створений в 1926 році) на засіданні від 1962 року прийняла низку рішень стосовно професійної підготовки в туризмі: 1) відкрити по 2-3 школи гостинності в туристичних регіонах країни; 2) за винятком деяких загальноосвітніх курсів, зміст професійних курсів в цих школах має повною мірою відображати особливості діяльності на робочому місці [13: 51, 52-53].

В період планового розвитку в Туреччині професійної підготовки фахівців сфери туризму почали надавати важливе значення. В рамках першого п'ятирічного плану розвитку (1963-1967 рр.) було прийнято деякі заходи в області туристської освіти. По-перше, держава визнає питання підготовки персоналу для сфери туризму в якості пріоритетного. По-друге, обов'язковою вимогою є включення в просвітницькі програми питань розвитку регіонального туризму та підтримки місцевих природних і культурних пам'яток [12: 37].

Третій період в історії туристської освіти Туреччини позначився розширенням державних заходів щодо розвитку можливостей підготовки кадрів туристської сфери.

П'ятий період – Переведення туристської освіти на університетський рівень (1965-1984 рр.).

Професійна підготовка фахівців туризму на університетському рівні була вперше надана в 1965-1966 навчальному році на базі утвореного відділення туризму в Торгівельній вищій педагогічній школі Анкари (Ankara Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu). В результаті реорганізації школа отримала назву Вищої педагогічної школи торгівлі та туризму. Протягом 17 років заклад продовжував свою діяльність, пропонуючи три відділення навчання: ділове адміністрування, бухгалтерський облік та менеджмент туризму. Метою вищої школи була підготовка вчителів для середніх шкіл торгівлі та туризму. В подальшому, пройшовши низку трансформацій, вищу школу було перетворено на сучасний університет Газі (Gazi Üniversitesi), де і дотепер здійснюється безперервна освіта та науково-дослідницька діяльність в області туризму [7: 19].

Другим вищим навчальним закладом, який здійснює підготовку в області туризму, став Егейський університет (Ege Üniversitesi), відкритий в 1969 році [12: 33]. В подальшому кількість вищих шкіл, що надають туристську освіту, значно збільшилась: університет Хаджеттепе (Hacettepe Üniversitesi) 1974 року відкриття; Академія академічних та адміністративних наук в Бурсі (Bursa İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi) 1975 року відкриття; Академія економічних та комерційних наук в Адані (Adana İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi) 1980 року відкриття; університет Ерджієс (Erciyes Üniversitesi) 1982 року відкриття [7: 19].

Паралельно з розвитком освіти на університетському рівні простежувалося поживалення в області освіти на рівні середньої школи. Так, в 1967-1968 навчальному році було відкрито другу школу гостинності в Стамбулі [9: 42].

Під час реалізації заходів другого п'ятирічного плану (1968-1972 рр.) Міністерство туризму та реклами (Turizm ve Tanıtma Bakanlığı), створене в 1963 році, займалося окремими проблемами туристської освіти. В межах цього плану з метою підвищення якості освіти було запропоновано створення професійних шкіл при університетах. Прикладаючи спільні зусилля, держава і приватний сектор працювали над розробкою моделі освіти в школах туризму та гостинності [14: 9]. Так, на засіданні Ради народної освіти в 1970 році було вирішено перенести навчальну програму з туризму та гостинності на рівень другого циклу середньої освіти в школах. Відтепер учень, отримавши загальноосвітню підготовку, мав право обирати програму другого циклу з метою розвитку своїх здібностей та можливості просування на робочому місці [13: 53].

За результатами роботи щодо вдосконалення підготовки кадрів на рівні середньої школи в межах третього п'ятирічного плану розвитку (1973-1977 рр.) відбулося перетворення шкіл гостинності (Otelcilik Okulu) на Професійні середні школи туризму та гостинності (Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi) в 1973-1974 навчальному році. Підготовка кадрів здійснювалася з метою забезпечення зайнятості персоналу в галузі, тому певний наголос було зроблено на наданні саме практичних умінь та навичок. За підсумками реалізації третього плану розвитку відзначається достатній рівень доступу населення до послуг професійних середніх шкіл Туреччини. Під впливом принципів демократії в четвертому п'ятирічному плані розвитку (1979-1983 рр.) було проголошено вимоги щодо забезпечення освіти на всіх рівнях та надання рівних можливостей населенню для здобуття освіти [15: 74].

Ураховуючи зміни в освітніх планах та програмах, було відкрито третю школу з підготовки кадрів для сфери туризму в 1975-1976 навчальному році в Кушадаси, яка носила назву Професійної середньої школи туризму та гостинності [10: 16-17]. Починаючи з 1975 року у школах туризму та гостинності проводилася підготовка за трьома напрямками: служба прийому (робітник ресепшн), сервіс (офіціант) та кулінарне мистецтво (робітник кухні) [7: 19].

Істотні зміни в системі освіти Туреччини відбулися після засідання Ради народної освіти в 1974 році. Згідно рішення Ради турецьку національну систему освіти було розділено на два напрями – формальну та неформальну освіту. Формальна освіта охоплює дошкільну, початкову, середню та вищу освіту. Неформальна освіта включає всі заходи в області професійної підготовки, які організуються та проводяться за межами закладів формальної освіти [13: 53]. Отже, у сфері професійної підготовки фахівців туристської галузі виникла можливість здобуття формальної освіти в середніх та вищих школах, а також можливість проходження професійних курсів з туризму в якості послуги неформальної освіти.

Після впровадження низки змін в національній системі освіти сформувалася сучасна структура туристської освіти Туреччини [7: 19-20].

Отже, підсумовуючи вищенаведене, можна зазначити, що протягом п'ятого періоду історії туристської освіти під впливом спеціалізованих органів державного управління та в межах державних планів відбулося переведення освіти в туризмі на університетський рівень, розширення та поглиблення розвитку професійних середніх шкіл туристського профілю, формування національної системи освіти та сучасної моделі туристської освіти в Туреччині.

Шостий період – Підвищення якості та розширення освіти в туризмі (1984 р. – сьогодні). Починаючи з 1984 року простежується постійне підвищення якості, оновлення та розширення туристської освіти в Туреччині. Поступове зростання вимог ринку туристичних послуг до якості підготовки фахівців галузі призвело до активізації переговорів між представниками урядових структур та власниками й керівниками туристських підприємств. В результаті декількох зустрічей сторін було висунуто вимогу щодо необхідності забезпечення знання іноземної мови випускників Професійних середніх шкіл туризму та гостинності. У зв'язку з цим в 1984-1985 навчальному році в школах було введено додатковий рік навчання для оволодіння учнями іноземною мовою та перейменовано заклад на Анатолійську професійну середню школу туризму та гостинності (Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi). Відтепер термін навчання в школі становив 4 роки [9: 42].

В межах п'ятого п'ятирічного плану розвитку (1985-1989 pp.) було зазначено необхідність підвищення рівня кваліфікації персоналу галузі та обґрунтовано доцільність забезпечення якості й кількості програм професійної підготовки середнього рівня [12: 40]. З метою реалізації заявлених завдань 12 січня 1985 року було засновано Фонд розвитку туризму та туристської освіти (Turizm Geliştirme ve Eğitim Vakfı – TUGEV), членами якого були представники туристичного бізнесу, освітніх закладів, Міністерства туризму. Фонд створив основу для дослідницької діяльності та розвитку системи туристської освіти в Туреччині відповідно до вимог міжнародних стандартів [13: 23].

У світлі зазначених перспектив відбувалося розширення туристської сфери та вимог до її персоналу. Важливою складовою індустрії туризму є ресторанний бізнес. Цей сектор потребував кваліфікованих поварів та офіціантів для обслуговування туристів. З метою забезпечення закладів ресторанного господарства робочою силою в 1985-1986 навчальному році в Болу Менген (Bolu Mengen) було відкрито першу Анатолійську професійну середню школу кулінарного мистецтва (Anadolu Aşçılık Meslek Lisesi) [14: 14]. Друга школа була відкрита в 1994-1995 навчальному році в Ізмірі. Але вже в 2001-2002 навчальному році в межах програми скорочення типів шкіл Міністерство освіти і Головне управління торгівлі та туризму (Ticaret ve Turizm Öğretimi Genel Müdürlüğü) внесли курси з кулінарного мистецтва в програму підготовки Анатолійських професійних середніх шкіл туризму та гостинності, ліквідувавши спеціалізовані школи кулінарного профілю [13: 29].

Проблема забезпечення якості програм професійної підготовки, заявлена в п'ятирічному плані, частково вирішувалася шляхом прийняття Закону № 3308 "Про професійну освіту" ("Mesleki Eğitim Kanunu" 3308 sayılı) від 5 червня 1986 року [9: 42]. Відповідно до положень Закону в Анатолійських професійних середніх школах туризму та гостинності почали проводити практичну підготовку з урахуванням специфіки галузі. Так, протягом шести місяців в період з жовтня до березня учні відвідують навчальні заняття в школі, а другий шестимісячний період року з квітня до вересня – проходять інтенсивну практичну підготовку в туристичному бізнесі. Ефективна організація навчання в школах забезпечувала випуск практично підготовлених фахівців, які володіють іноземною мовою. У зв'язку з цим в країні простежувалося зростання попиту на випускників цих шкіл [14: 14-15].

Якісні зміни в навчальних планах професійних шкіл відзначилися і на розширенні напрямів підготовки учнів. Так, починаючи з 1987-1988 навчального року, в Анатолійських школах пропонувалося чотири спеціальності: служба прийому (робітник ресепшн), сервіс (офіціант), кулінарне мистецтво (робітник кухні) та служба обслуговування. А вже в 1993-1994 навчальному році запропоновано п'ять напрямів підготовки з додаванням спеціальності "туристичний агент" [7: 19].

З метою підтримки неформальної освіти в Туреччині Міністерство туризму здійснило міжнародний проект в області туристської освіти в 1988 році. За підтримки Міжнародної організації праці (Uluslararası Çalışma Örgütü) було удосконалено роботу Туристських освітніх центрів (Turizm Eğitim Merkezi – TÜREM), що виступають закладами неформальної освіти та організують професійні курси для підготовки або підвищення кваліфікації кадрів [13: 22].

Згідно шостого п'ятирічного плану розвитку (1990-1994 pp.) було виділено державні ресурси на підтримку та розвиток туристської освіти. Проголошувалася необхідність заохочення приватних університетів, які створювались за рахунок фондів, залучення випускників середніх професійних шкіл до вступу у вищі навчальні заклади за своєю спеціальністю, розвиток освітніх методів, технологій та навчальних засобів. На додаток до заходів шостого плану сьомий п'ятирічний план розвитку висуває принцип підтримки якісних та кількісних

показників в системі формальної та неформальної освіти, підкреслює необхідність визначення професійних стандартів у галузі [15: 76-77].

Реалізація запланованих заходів здійснювалася урядом шляхом заохочення розвитку дворічних та чотирьохрічних професійних шкіл в структурі університетів при підтримці Ради з вищої освіти (the Council for Higher Education); впровадження курсів для робочої сили в Центрах туристської освіти (Turizm Eğitim Merkezi) в 1991 році в Стамбулі, Ізмірі та Кастамону (Kastamonu), а також курсів для менеджерів в 1992 році при сприянні Міністерства туризму [13: 19-20].

На міжнародному рівні уряд запровадив Проект розвитку туристської освіти (Turizm Eğitimi Geliştirme Projesi – TEGP) в Туреччині в 1995 році при співробітництві з Радою Європи (Avrupa Konseyi). Проект був спрямований на завершення будівництва та устаткування Анатолійських професійних середніх шкіл туризму та гостинності в Мерсіні, Мармарісі, Манавгаті (Mersin, Marmaris, Manavgat) та забезпечення підготовки вчителів для цих закладів освіти [13: 16]. Здійснювалося співробітництво з питань освіти між Туреччиною та Німеччиною в 1994 році, в межах якого Міністерством праці Туреччини було створено концепцію професійної кваліфікації.

Наприкінці сьомого планового періоду в 1999 році відбулося засідання Ради народної освіти, за результатами якого було запропоновано внести зміни в програми професійної освіти відповідно до міжнародних стандартів з метою інтенсифікації процесу європейської інтеграції [13: 55].

Отже, в результаті низки трансформацій якісного та кількісного характеру, що відбулися в системі туристської освіти, наприкінці 1999 року студенти мали можливість здобути освіту у сфері туризму та гостинності в 90 вищих школах, 75 з яких пропонували дворічну програму підготовки (Advanced Vocational Schools – Підготовчі професійні школи), а 15 – чотирьохрічну програму підготовки рівня бакалаврату (Tourism Administration Advanced Vocational Schools – Підготовчі професійні школи управління в туризмі). Професійна освіта на рівні середньої школи надавалася в 57 державних Анатолійських професійних школах туризму та гостинності (друга назва закладів – Junior high schools (середня школа юніор) на безоплатній основі. Термін навчання в школах було скорочено до 3 років, що свідчить про розвиток системи туристської освіти та розширення можливостей вступу випускників до університетів. Також існувало 5 приватних середніх шкіл, що надавали освіту в туризмі на платній основі. Університети пропонували навчання в магістратурі та докторантурі за напрямом туризму та гостинності. Так, передбачено 8 програм для підготовки магістрів та 5 програм для підготовки докторів наук [11: 286-287].

Наступні кроки у справі вирішення проблеми підвищення якості та розширення туристської освіти в Туреччині пов'язані з основними положеннями восьмого та дев'ятого п'ятирічних планів розвитку. В межах восьмого плану (2001-2005 рр.) проголошується необхідність раціональної співпраці між професійними середніми школами та університетами з метою узгодження та забезпечення наступності освітніх програм. Ключовим моментом визнається необхідність впровадження системи професійної сертифікації в туристській освіті [12: 41-42]. Дев'ятий п'ятирічний план (2007-2013 рр.) констатує значне підвищення доступу населення до професійної освіти. Водночас, в межах плану держава пропонує оновити освітні програми середніх шкіл та розробити стратегії безперервної освіти відповідно до вимог ринку праці, прийняти гнучку модульну систему професійної освіти, приділяти особливу увагу практичній підготовці кваліфікованих кадрів та формуванню умінь працювати в команді. В тексті плану здійснено заклик до державних та приватних підприємств, а також до неурядових організацій з приводу підтримки заходів, спрямованих на підготовку кваліфікованої робочої сили. Активні програми на ринку праці та гарантії зайнятості мають забезпечити професійну орієнтацію населення [12: 42-43].

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що протягом шостого періоду в еволюції туристської освіти в Туреччині відбувається поступове оновлення, вдосконалення та розширення професійної підготовки туристських кадрів за рахунок зусиль державних структур управління, приватних організацій та при підтримці міжнародного співтовариства.

Висновки. Таким чином, за результатами наукового дослідження проведено аналіз авторських підходів щодо викладення історії туристської освіти в Туреччині та виявлено наявність загальних рис, характерних для цих підходів. Вони полягають у формулюванні основних фактів розвитку професійної підготовки в туризмі без зазначення хронологічних періодів в історичному процесі. Керуючись правилами методології наукового дослідження, з метою формування історичних етапів розвитку освіти в туризмі було застосовано періодизації вищого порядку: історії вищої освіти, професійної освіти та системи освіти в Туреччині. Однак було з'ясовано, що жодна з періодизацій не спроможна відобразити сутності досліджуваного питання з огляду на те, що найменування зазначених періодів, їх зміст та часові межі лише частково співпадають з фактичними подіями у сфері підготовки туристських кадрів. Виходячи з такого положення, запропоновано власну періодизацію історії туристської освіти в Туреччині, в основу якої було покладено критерії політичних, соціально-економічних змін в суспільстві, цільові функції освіти на різних етапах розвитку. Кожний із шести періодів характеризується поступовим переведенням професійної підготовки туристських кадрів на якісно новий рівень, від професійних курсів до академічного рівня: 1) Передісторія туристської освіти (1890-1923 р.); 2) Зародження освіти в туризмі (1923-1953 рр.); 3) Розвиток туристської освіти (1953-1961 рр.); 4) Переведення туристської освіти на рівень професійної школи (1961-1965 рр.); 5) Переведення туристської освіти на університетський рівень (1965-1984рр.); 6) Підвищення якості та розширення освіти в туризмі (1984-сьогодення).

Перспективи подальших розробок полягають у вивченні сучасного стану професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Семенова І. І. Передумови становлення системи професійної підготовки фахівців сфери туризму в Туреччині / І. І. Семенова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2012. – № 4 (239). – С. 203–210.
2. Baskan G. A. The Development of higher education in Turkey [Електронний ресурс] / G. A. Baskan // Sosyal Bilimler Dergisi. – P. 11–19. – Режим доступу : <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd3/sbd-3-02.pdf>.
3. Yörük S. Bilgi toplumu ve Türkiye'de mesleki eğitim [Електронний ресурс] / Yörük S., Dikici A., Uysal A. // Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi– Elazığ : Yayınevi Fırat Üniversitesi, 2002. – Cilt 12. – № 2. – S. 299–312. – Режим доступу : <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt12/sayi2/299-312.pdf>.
4. Ada E. Education and training for adults in Turkey [Електронний ресурс] / [Ada E., Atabay G., Kazancoglu Y., Güneri B.] // Lifelong Learning Program. – Izmir, 2011. – Режим доступу : http://bcnew.valeu.org/resources/27/doc_1323852368.pdf.
5. Nohl A.-M. Education in Turkey [Електронний ресурс] / A.-M. Nohl ; [Ch. Wulf (ed.)] // [European Studies in Education]. – Münster : Waxmann, 2008. – № 26. – P. 15–48. – Режим доступу : <http://www.e-cademic.de/data/ebooks/extracts/9783830920694.pdf>.
6. Varli Z. The structure of the Turkish educational system [Електронний ресурс] / Z. Varli // Practice and Theory in Systems of Education. – Budapest : Neveléstudományi Egyesület, 2008. – Vol. 3. – № 2. – P. 95–103. – Режим доступу : <http://www.educscience.hu/0608Varli.pdf>.
7. Dağdeviren, A. Lisans düzeyinde turizm eğitimi veren kurumların ders programlarının fonksiyonel açıdan değerlendirilmesi : Yüksek lisans tezi [Електронний ресурс] / A. Dağdeviren ; Balıkesir Üniversitesi. – Balıkesir, 2007. – 114 s. – Режим доступу : <http://193.255.184.20/tezpdf/22182.pdf>.
8. Nohutçu A. Development of tourism policies in Turkey throughout the republican period in socio-political, economic and administrative perspective : from state-sponsored development to various forms of cooperation [Електронний ресурс] / A. Nohutçu // Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. – 2002. – № 9. – P. 1–25. – Режим доступу : <http://akademik.mu.edu.tr/data/06020000/resim/file/9-6%20ahmet%20nohut%20%20.pdf>.
9. Evren S. Lisans düzeyi turizm eğitimi ders programının mezunlarca değerlendirilmesi : Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu mezunları üzerinde bir araştırma : Yüksek lisans tezi [Електронний ресурс] / S. Evren ; Mersin Üniversitesi. – Mersin. – 2010. – 139 s. – Режим доступу : <http://95.154.193.100/eng/browse/78353/SAVAS%20EVREN%20-%20TEZ.pdf>.
10. Büyükyılmaz S. Turizm Otelcilik Meslek Lisesi mezunu mutfak elemanlarının yeterliliği konusunda işverenlerin görüşleri : Yüksek lisans tezi [Електронний ресурс] / S. Büyükyılmaz ; Gazi Üniversitesi. – Ankara. – 2006. – 119 s. – Режим доступу : <http://www.belgeler.com/blg/18r2/turizm-otelcilik-meslek-lisesi-mezunu-mutfak-elemanlarinyeterliliği-konusunda-isverenlerin-gorusleri>.
11. Avcıkurt C. Education and training in tourism in Turkey : problems and prospects [Електронний ресурс] / C. Avcıkurt // Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. – 2000. – Vol. 3. – № 4. – P. 282–297. – Режим доступу : <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c3s4/makale/c3s4m17.pdf>.
12. Taşkın, M. Ortaöğretim turizm eğitiminde staj ve İzmir ili Anadolu Otelcilik Turizm Meslek Liselerinde bir uygulama : Yüksek lisans tezi [Електронний ресурс] / M. Taşkın ; Dokuz Eylül Üniversitesi. – İzmir. – 2006. – 194 s. – Режим доступу : <http://www.belgeler.com/blg/12q2/ortaogretim-turizm-egitiminde-staj-ve-izmir-ili-anadolu-otelcilik-turizm-meslek-liselerinde-bir-uygulama-practical-training-in-tourism-at-middle-school-and-an-application-in-process-at-the-vocational-high-schools-that-teach-hotel-management-and-tourism-in-the-province-of-izmir>.
13. Sarı F. Türkiye'deki turizm eğitiminin turizm sektöründeki istihdama etkisi ve Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri üzerine bir araştırma : Yüksek lisans tezi [Електронний ресурс] / F. Sarı ; Dokuz Eylül Üniversitesi. – İzmir. – 2007. – 202 s. – Режим доступу : <http://www.belgeler.com/blg/14fi/turkiye-deki-turizm-egitiminin-turizm-sektorundeki-istihdama-etkisi-ve-anadolu-otelcilik-ve-turizm-meslek-liseleri-uzerine-bir-arastirma-a-research-about-the-effect-of-tourism-education-on-employment-in-tourism-sector-and-anatolian-vocational-high-schools-of-hotel-management-and-tourism#>.
14. Kırılı T. Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde uygulanmakta olan meslek stajlarının öğrenci beklentilerini karşılama düzeyine yönelik bir araştırma : Yüksek lisans tezi [Електронний ресурс] / T. Kırılı ; Gazi Üniversitesi. – Ankara. – 2006. – 159 s. – Режим доступу : <http://www.belgeler.com/blg/syq/anadolu-otelcilik-ve-turizm-meslek-liselerinde-uygulanmakta-olan-meslek-stajlarinin-ogrenci-beklentilerini-karsilama-duzeyine-yonelik-bir-arastirma-a-study-about-meeting-the-students-expectations-of-vocational-apprenticeship-applied-at-anatolian-hotel-management-and-tourism-vocational-high-school>.
15. Tuyluoğlu T. Türkiye'de turizm eğitiminin niteliği : Yüksek lisans tezi [Електронний ресурс] / T. Tuyluoğlu ; Ankara Üniversitesi. – Ankara. – 2003. – 122 s. – Режим доступу : <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/447/744.pdf>.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Semenova I. I. Peredumovy stanovlennia systemy profesiinoi pidgotovky fakhivtsiv sfery turyzmu v Turechyni [Prerequisites for the Development of Tourism Vocational Training in Turkey] / I. I. Semenova // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. Pedagogichni nauky [Taras Shevchenko LNU Journal. Pedagogical Sciences]. – Lugansk : Vydavnytstvo DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka", 2012. – № 4 (239). – S. 203–210.
2. Baskan G. A. The Development of higher education in Turkey [Elektronnyi resurs] / G. A. Baskan // Sosyal Bilimler Dergisi. – P. 11–19. – Rezhym dostupu : <http://yordam.manas.kg/ekitap/pdf/Manasdergi/sbd/sbd3/sbd-3-02.pdf>.
3. Yörük S. Bilgi toplumu ve Türkiye'de mesleki eğitim [Elektronnyi resurs] / Yörük S., Dikici A., Uysal A. // Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi– Elazığ : Yayınevi Fırat Üniversitesi, 2002. – Cilt 12. – № 2. – S. 299–312. – Rezhym dostupu : <http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt12/sayi2/299-312.pdf>.
4. Ada E. Education and training for adults in Turkey [Elektronnyi resurs] / [Ada E., Atabay G., Kazancoglu Y., Güneri B.] // Lifelong Learning Program. – Izmir, 2011. – Rezhym dostupu : http://bcnew.valeu.org/resources/27/doc_1323852368.pdf.

5. Nohl A.-M. Education in Turkey [Elektronnyi resurs] / A.-M. Nohl ; [Ch. Wulf (ed.)] // [European Studies in Education]. – Münster : Waxmann, 2008. – № 26. – P. 15–48. – Rezhyim dostupu : <http://www.e-cademic.de/data/ebooks/extracts/9783830920694.pdf>.
6. Varli Z. The structure of the Turkish educational system [Elektronnyi resurs] / Z. Varli // Practice and Theory in Systems of Education. – Budapest : Neveléstudományi Egysület, 2008. – Vol. 3. – № 2. – P. 95–103. – Rezhyim dostupu : <http://www.eduscience.hu/0608Varli.pdf>.
7. Dağdeviren, A. Lisans düzeyinde turizm eğitimi veren kurumların ders programlarının fonksiyonel açıdan değerlendirilmesi : Yüksek lisans tezi [Elektronnyi resurs] / A. Dağdeviren ; Balıkesir Üniversitesi. – Balıkesir, 2007. – 114 s. – Rezhyim dostupu : <http://193.255.184.20/tezpdf/22182.pdf>.
8. Nohutçu A. Development of tourism policies in Turkey throughout the republican period in socio-political, economic and administrative perspective : from state-sponsored development to various forms of cooperation [Elektronnyi resurs] / A. Nohutçu // Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. – 2002. – № 9. – P. 1–25. – Rezhyim dostupu : <http://akademik.mu.edu.tr/data/06020000/resim/file/9-6%20ahmet%20nohutcu.pdf>.
9. Evren S. Lisans düzeyi turizm eğitimi ders programının mezunlarca değerlendirilmesi : Mersin Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu mezunları üzerinde bir araştırma : Yüksek lisans tezi [Elektronnyi resurs] / S. Evren ; Mersin Üniversitesi. – Mersin. – 2010. – 139 s. – Rezhyim dostupu : <http://95.154.193.100/eng/browse/78353/SAVAS%20EVREN%20-%20TEZ.pdf>.
10. Büyükyılmaz S. Turizm Otelcilik Meslek Lisesi mezunu mutfak elemanlarının yeterliliği konusunda işverenlerin görüşleri : Yüksek lisans tezi [Elektronnyi resurs] / S. Büyükyılmaz ; Gazi Üniversitesi. – Ankara. – 2006. – 119 s. – Rezhyim dostupu : <http://www.belgeler.com/blg/18r2/turizm-otelcilik-meslek-lisesi-mezunu-mutfak-elemanlarinyeterliliği-konusunda-isverenlerin-gorusleri>.
11. Avcıkurt C. Education and training in tourism in Turkey : problems and prospects [Elektronnyi resurs] / C. Avcıkurt // Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. – 2000. – Vol. 3. – № 4. – P. 282–297. – Rezhyim dostupu : <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c3s4/makale/c3s4m17.pdf>.
12. Taşkın, M. Ortaöğretim turizm eğitiminde staj ve İzmir ili Anadolu Otelcilik Turizm Meslek Liselerinde bir uygulama : Yüksek lisans tezi [Elektronnyi resurs] / M. Taşkın ; Dokuz Eylül Üniversitesi. – İzmir. – 2006. – 194 s. – Rezhyim dostupu : <http://www.belgeler.com/blg/12q2/ortaogretim-turizm-egitiminde-staj-ve-izmir-ili-anadolu-otelcilik-turizm-meslek-liselerinde-bir-uygulama-practical-training-in-tourism-at-middle-school-and-an-application-in-process-at-the-vocational-high-schools-that-teach-hotel-management-and-tourism-in-the-province-of-izmir>.
13. Sarı F. Türkiye'deki turizm eğitiminin turizm sektöründeki istihdama etkisi ve Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liseleri üzerine bir araştırma : Yüksek lisans tezi [Elektronnyi resurs] / F. Sarı ; Dokuz Eylül Üniversitesi. – İzmir. – 2007. – 202 s. – Rezhyim dostupu : <http://www.belgeler.com/blg/14fi/turkiye-deki-turizm-egitiminin-turizm-sektorundeki-istihdama-etkisi-ve-anadolu-otelcilik-ve-turizm-meslek-liseleri-uzerine-bir-arastirma-a-research-about-the-effect-of-tourism-education-on-employment-in-tourism-sector-and-anatolian-vocational-high-school-of-hotel-management-and-tourism#>.
14. Kırılı T. Anadolu Otelcilik ve Turizm Meslek Liselerinde uygulanmakta olan meslek stajlarının öğrenci beklentilerini karşılama düzeyine yönelik bir araştırma : Yüksek lisans tezi [Elektronnyi resurs] / T. Kırılı ; Gazi Üniversitesi. – Ankara. – 2006. – 159 s. – Rezhyim dostupu : <http://www.belgeler.com/blg/syq/anadolu-otelcilik-ve-turizm-meslek-liselerinde-uygulanmakta-olan-meslek-stajlarinin-ogrenci-beklentilerini-karsilama-duzeyine-yonelik-bir-arastirma-a-study-about-meeting-the-students-expectations-of-vocational-apprenticeship-applied-at-anatolian-hotel-management-and-tourism-vocational-high-school>.
15. Tuyluoğlu T. Türkiye'de turizm eğitiminin niteliği : Yüksek lisans tezi [Elektronnyi resurs] / T. Tuyluoğlu ; Ankara Üniversitesi. – Ankara. – 2003. – 122 s. – Rezhyim dostupu : <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/447/744.pdf>.

Матеріал надійшов до редакції 22.01. 2013 р.

Семенова И. И. Исторические аспекты развития профессиональной подготовки специалистов сферы туризма в Турции.

Статья посвящена проблеме развития профессиональной подготовки специалистов сферы туризма в Турции. Определены основные подходы ученых к периодизации истории высшего образования, профессиональной подготовки и системы образования в стране. На основе анализа существующих подходов разработана периодизация истории туристского образования в Турции. Выявлено, что каждый из шести периодов характеризуется постепенным перемещением профессиональной подготовки туристских кадров на качественно новый уровень, от профессиональных курсов до академического уровня.

Semenova I. I. Historical Aspects of the Tourism Specialists' Professional Preparation in Turkey.

The article presents the development of tourism education in Turkey. The basic scientific approaches to the periods of the higher education history, history of vocational training and education system of this country are identified. Based on the analysis of existing approaches, the periodization of tourism education history in Turkey is developed. It is clarified that each of the periods indicates the gradual movement of the tourist staff training to the new level, from the professional courses to the academic level.